

1920 – 30'LU YILLAR ARASINDA TÜRKİSTAN VE TOPRAK SORUNLARI

Fatima KOZIBAKOVA*

Özet

1920–1930 yılları arası Sovyet Hükümeti Türkistan coğrafyasında çeşitli bahanelerle toprak bölüştürme siyasetini, gerçekte ise büyüme, genişleme stratejilerini Türkistan coğrafyasını ve orda yaşayan çeşitli ulusları hâkimiyeti altına almak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu makalede, Sovyet Hükümetinin yasal olmayan yollarla halkın kendi toprağını kendine yeniden bölütürerek, kiralararak, zenginleri sürgüne uğratarak ve ortada hiçbir sebep yokken sakin yaşamını sürdürmekte olan halkı birbirine düşman ederek halkın huzurunu kaçıran dönemden bahsedilecektir. Bu konuyu incelememizin sebebi, bugüne dek Çarlık Rusya ve bu ülkenin politikasını devam ettiren Sovyet hükümetinin uyguladığı sistem ile ilgili bilgilerin ve gerçeklerin gün ışığına tam anlamıyla çıkmamış veya bilgilerin tek taraflı yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tespitimizin nedeni, 1920–30 yılları arasında Sovyet ideolojisiyle uygulanan olaylar dizisi, gerçekleri açığa çıkmasından sakınarak gizli saklı kalmıştır. Bu bilgilerin açığa kavuşması ile gerçek bilgilerin tarafsız yaygınlaşması imkânı ancak bağımsızlık sonrası doğmuştur. Amaç, tarihi hataların tekrarlanmasını istemiyorsak, önce tarihin köküne inmek, araştırmak, derin anlamak ve acı tarihi gerçeklerden ders almamızın gerekliliğidir.

Anahtar Kelimeler

*Sovyet Hükümeti, Türkistan Coğrafyası, Toprak Sorunu,
Toprak ve Arazileri Bölüştürme, Goloşekin.*

TURKISTAN AND LAND QUESTIONS DURING THE YEARS OF 1920 – 1930

Abstract

During the years of 1920-1930, the Soviet Government performed the allocation policy on the territory of Turkestan geography under the different pretenses. However the main reason was bringing into life strategies of growth and expansion of the territory and taking under domination population of Turkestan Geography. This article will mention the period in which the allocation of the land of citizens again by the Soviet Government, renting land, sending to rich peoples into exile and made people who live in peace hostile for each other without any reasons by illegal methods. The reason why we want to study this theme is the fact that relevant information and undisclosed facts about politics of Tsarist Russia and system of Soviet Union are not entirely investigated or are spread on one-sided. We speak this way because the truth concerning events which happened under the Soviet ideology remained secretive avoiding revealing. This opportunity to reveal and spread this information without taking any side appealed only after receiving

* Doç. Dr., Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Tarih Fakültesi Öğr. Üyesi / Kazakistan. fkozybakkova@mail.ru

Independence. The purpose is that if we do not want to repeat historical mistakes we should look to the roots of history, research and understand necessity of taking a lesson from bitter truths of history.

Key Words

*Soviet Government, Turkestan Geography, Land Questions,
Land and Territory Division, Goloshekin.*

GİRİŞ

1920–1930 yılları arası Sovyet Hükümetinin uyguladığı siyaset yüzünden Türkistan coğrafyasında Kazak Türkleri ve diğer Türk boyu ulusları toprak sorunları yaşamıştır. En acı olanı kendi coğrafyalarında kendi topraklarını kendilerine kiralanması ya da bölüştürülmesiydi. Bu durumu Sibir’de gerçekleşen 1918 yılının 1 Şubat tarihindeki bir toplantısında Kazak Türklerinin aydını Alihan Bökeyhan şöyle dile getirmektedir:

“Bizim bölgelerdeki *Göç ve Yerleştirme Kurumu*’nun (Çarlık Rusya’ya ait yönetim kurumu) siyaseti her şeyden önce işgal etme planını oluşturmaktadır. Kırgız-Kazak halkı yavaş yavaş kendi yaşadıkları bölgelerden dışlanmaktadır. Göç edilerek gelen göçmenler (Rusya’dan) mescitlerimize hayvanlarını yerleştirmektedir. 1911 yılındaki *Bakanlar Kurulunun* kararına göre topraklarımız 36 yıllığına kiralanmaya verilmiştir. Bakanların yasadışı bu hareketi toprak meselesini zorlaştırmaktadır. Şimdi de Kırgızlar (o zamanlar Kazak ve Kırgızlara adlandırılan isim) kendi topraklarındaki kendi yerleri kiraya almak mecburiyetindedir. Biz toprak meselesi sorunlarını komisyonun denetlemesini talep ediyoruz” (Martnenko N., 1992:140). Bökeyhan’ın fikrine göre, Çarlık Rusya’nın bu siyasetinin temelinde Kazak-Kırgız halkını kendi toprağına yeniden yerleştirmek değil, toprağından ayırmaktı.

1921–1922 yıllarında bu adaletsizliğe karşı Türkistan topraklarında “*yer ve su*” reformları ele alınmıştır. Bu reform sayesinde ülkeye dışarıdan yasadışı yerleşenler denetlenmiş oldu (Sovyet Köylülerinin Tarihi, Cilt I, s:262). O yıllarda Rusya çapında gerçekleşen Olağan Kongre sonucunda toprak sorunları gündeme getirilerek komite kararları doğrultusunda bir sonuca bağlanmış, yeni bölgeler oluşturulmuş, halkların yaşayışı ve sosyal düzenine dair pek çok kararlar alınmıştır. Ancak bu kararlar uygulamada değil, sadece sözde kalmıştır.

A. TÜRKİSTAN COĞRAFYASININ GÜNDEMİ: TOPRAK SORUNLARI

1925 yılının Aralık ayında ise, V.Olağan Kazaklar Konferansı gerçekleştirilmiş, konferansta yine toprak meselesi gündeme getirilmiştir. Türkistan toprağında önce dışarıdan gelen göçmenler değil, yerel halkın yerleşmesi gerektiğine dair kararlar alınmıştır (Kazakistan Komünist Partisi Toplantılarının Kararları, Cilt II, s:241). Ancak, Moskova ve Kazakistan Yönetiminin başındaki F.Goloşekin bu kararı kabul etmemiştir.

1926–27 yıllarında Rus Yönetimi bu kararların ortadan kalkması amacıyla yeni kararlar almıştır. “Türkistan’ın çoğu verimli yerler yerel zenginlerin elindedir ve bu haksızlığa yol verilmemelidir” (Kozıbakova F., 2011:26) bahanesiyle neticede Türkistan’daki *toprak ve arazileri yeniden eşit bölme* kararı alınmıştır. Dolayısıyla, bölgelere göre arazilerin yeniden eşit bölüştürülmesi ve denetlenmesi için “Üçlük” ve “Beşlik” gibi komiteler oluşturulmuştur (KASSR’in Sistematik Toplantı Kararları, 1930.30). Şunu da vurgulamak gerekir ki, bu kararın alınmasındaki bahanenin

temelinde yerli zenginler ile güçlülere zayıflatmak, dolayısıyla Sovyet hükümetinin ideolojisini destekleyen kurumları yaygınlaştırmak yatmaktaydı. Bunu aşağıdaki örnekler kanıtlamaktadır.

O zamanlarda yayınlanmakta olan “Kedey” (Fakir) gazetesi: “Toprakları eşit bölmekle ilgili kararlar alınırken toplantılara zenginler katılmıyorlardı. Komite gelenleri de sürekli kovuyordu” diye yazmıştır (*Kedey Gazetesi*, 25 Ekim, 1927, Sayı:31). Onların hiçbir toplantıya katılmasına izin verilmiyor, istek ve fikirlerine kulak asılmıyor ve toplumdan dışlanıyorlardı.

Diğer bir örnek, F.Goloşekin, bir toplantıda: “Biz henüz çok şeyi fark etmiş değiliz ve her şeyi elinizden almış değiliz. Hesaplama sırasında sayı böyle denirken, bölüştürme sırasında sayılar farklı çıkmıştır. Örneğin, Şormanov ile Akpayevi alalım. Onların 10.000 baş koyunu var. Biz onların toprağını elinden aldık. Şimdi de ne yapacaklarmış, diye düşündüm. Ancak, görünüşte bu durum onlar için hiç problem yaratmış gibi gözüküyor. Demek ki, burada bir sorun var arkadaşlar! Biz ne kadar zenginlerin ellerinden fazla topraklarını alsak da daha fark edemediğimiz çok şey var. Değerli arkadaşlar! Biz bu bilemediğimiz gizli saklı şeyleri açığa çıkarıp, bu sorunların önünü almamız gerekir diye halkı kıskırtmaya çalışmıştır” demiştir (Goloşekin F.İ., *Yerli Komitenin VI. Büyük Kazakistan Partisi Konferansı Raporu*, Kızıl-Orda, 1928:75).

Ayrıca, halkı yani, fakirleri bir araya birleştirmeye, zengin ve gözü açık olanları dışlamaya ve halkı tek tipli sınıflandırmaya (Goloşekin F.İ., *Rapor*, 1928:161) davet etmiştir. Bu demek oluyor ki, ortada hiçbir sebep yokken, halkı birbirine düşman yapmaktır. Sakin yaşamakta olan halkın arasında hiçbir sorun yokken, yapay sorunlar yaratarak onları “halk düşmanı” ilanı yapmaktaydı. Uygulanmakta olan bu politika, yerel zenginleri ve gözü açık olanları sürgüne göndermenin ilk sinyalleriydi.

Goloşekin, Türkistan topraklarını bölüştürme işlerini hızlandırmak ve etrafındaki Bolşevikleri teşvik etmek amacıyla Olağan Kazaklar VII Parti Konferansında gerçekleştirmekte olduğu bu siyaseti kendine göre *küçük devrim* olarak adlandırmış ve “Biz, önemini henüz kendimiz de anlamadığımız, büyük işler yaptık. Arazileri tekrar bölüştürmek dediğimiz nedir? Bu küçük devrim sayılır” (Goloşekin F.İ., *Rapor*, 1928:161) cümlesini dile getirmiştir.

Ancak, bu yıllarda alınan yanlış kararların ve toprak sorununun çözümlenmemiş olmasının olumsuz sonuçları ileride pek çok soruna neden teşkil etmiştir. Toprakları eşit bölüştürme işleri daha da zorlaşmıştır. Örneğin bunların nedenleri: (*Bölüştürme Sırasında Kazakistan Kompartisi*, I.303, s.303).

Yasal olarak eşit bölünecek olan yerler henüz belirlenmemiştir.

Zenginlerin toprakları zorla ellerinden alınarak fakirlere bölüştürülmüştü.

Zengin, orta ve fakir seviyede yaşayan halka verilecek olan toprak araziler ölçüsü eşitsizdi.

Dolayısıyla halk arasında anlaşmazlık doğmuş ve halkın birlik ve huzuru kaçmıştı.

Toprakları eşit bölüştürme yaz ayında gerçekleşmişti. Bu mevsimde yerli halk göçte olduğundan dolayı toprakları bölüştürme toplantılarına katılamamıştı.

1926 yılının 20 Mayıs tarihindeki KazOAK ve XKK'nin Kostanay bölgesinde toprak bölüştürme sonucu eşitsizliği gösteren bir örneği vermek gerekirse: (Kazakistan'ın Halk İşleri, 1928:119).

(Ekin yerleri için bölüştürülen yerler)

N	Sınıflar	Bölüştürüne kadar (desyatına)	%	Bölüştürdükten sonra (desyatına)	% hesaplaması
1	Fakirler	109.816	35.2	208.706	67.0
2	Orta sınıf	100.587	32.2	77.992	25.0
3	Zenginler	101564	32.6	25.269	8.0
	Toplam:	311.967	100	311.967	100

Ayrıca Moskova'dan yardım alamayan Sovyet Hükümeti birçok zorluklara karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, toprak bölüştürürken göz kararıyla veya insanların ve atların adımıyla ölçülerek paylaşılmıştır. Toprakların bölüştürülmesi sırasında kayıt sorunları yaşanmıştır.

Bu olgular ışığında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, zenginlerin toprakları zorla alınarak fakirlere bölüştürülmesi, fakirler için olumlu bir durum olmuştur. Ancak toprakları eşit bölüştürme siyaseti, sözde olduğu gibi gerçekte hiçbir zaman eşit olmamıştır. Çünkü Sovyet Hükümeti gerçekte büyüme ve genişleme stratejilerini Türkistan ve orda yaşayan çeşitli ulusları hâkimiyetleri altına almak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Neticede, fakir ve zengin halk arasındaki huzuru bozmayı başarmış ve Rusya'dan göç ettirilen fakir Rus köylüleri için tarım arazileri açma bahanesiyle Kazak Türklerinin kullandıkları otlaklar ellerinden alınarak Rus köylüleri yerleştirilmiştir.

SONUÇ

Sovyet Hükümeti, toprak bölüştürürken kazak halkının daha çok hayvancılıkla geçinmekte olduğunu görmezlikten gelmiştir. Hayvancılıkla geçinmekte olan halka tarım için toprak ve arazi gerekiyordu. Çünkü halkın geçinme kaynağı ve gıdası hayvancılıktı. Avrupa'nın en medeni ülkelerinden İsviçre'nin bile en önemli uğraşı hayvancılıktır. Avustralya da bu konuda ünlüdür. Yani, toprak bölüştürme dışında halkın hayatıyla ilgili diğer önemli meseleler de göz önünde bulundurulmamıştır.

Ancak, 1928 yılı Goloşekin'in *Küçük Devrimi*'nin ikinci yarısında artık iri hayvan sahipleri gündeme getirilmiştir. Gündeme gelen sıradaki bu siyaset, halkın elinden toprağını aldığı az gibi gıdasını elinden alarak, halkı açlığa uğratarak nüfusu yok etmenin yoluydu.

KAYNAKLAR

- Bölüşürme Sırasında Kazakistan Kompartisi, T., I.303, s.303.
- Goloşekin F.İ., Yerli Komitenin VI. Büyük Kazakistan Partisi Konferansı Raporu, Kızıl-Orda, 1928, s.75.
- Kazakistan Komünist Partisi Toplantılarının Kararları, Cilt II, s.241. Kazakistan'ın Halk İşleri, 1928, s. 119.
- KASSR'in Sistematiik Toplantı Kararları (1930), s.30.
- Kedey gazetesi, Sayı:31, 1927, 25 Ekim.
- Kozıbakova F., Kazakistan'daki Sovyet Denetindeki Yönetim Sisteminin Tarım Siyaseti ve Sorunları (1920-1930), Nurpress Yay., Almatı, 2011.
- Martınenko. N., Alaş-Orda: Belgelerin Derlemesi, Almatı, 1992, s.140.
- Sovyet Köylülerinin Tarihi, Cilt I, s.262.